Lausunto Eduskunnan maatalousjaostolle 7.10.2016

Viite — *Lausuntopyyntö teemasta ” Talousarvioesityksen 2017 vaikutukset maatalouden kannattavuuteen ja maataloustuloon”*

Lausunnon antaja — *Luonnonvarakeskus (Luke)*
Jukka Tauriainen, Jyrki Niemi, Olli Rantala, Arto Latukka

Tausta

Vuoden 2017 talousarvioesityksen Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan selvitysosassa todetaan, että hallinnonala turvaa kotimaisen ruoan tuotannon ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävän käytön sekä luo edellytyksiä niihin perustuville elinkeinoille ja hyvinvoinnille. Seuraavassa tarkastellaan maataloustuotannon näkymiä huomioiden vuoden 2017 hallinnonalan määrärahoissa tapahtuvat muutokset, maatalouden kannattavuuskehitys ja markkinatilanne.

Maataloustukien kehitys

Vuonna 2017 viljelijätukia maksetaan talousarvioesityksen mukaan yhteensä 1 717 milj. euroa (Taulukko 1). Yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea on varattu talousarviossa yhteensä 1 382 milj. euroa. Tämä tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tulotuesta (530 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (552 milj. euroa) ja ympäristökorvauksesta (300 milj. euroa).

EU-tukien lisäksi maatiloille maksetaan vuonna 2017 kansallista tukea yhteensä noin 335 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (295 milj. euroa), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (25 milj. euroa) ja eräistä muista kansallisista tukimuodoista (15 milj. euroa).

Taulukko 1. Viljelijätuet Suomessa 2011–2017, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2012	2013	2014	2015	2016arvio	2017arvio
EU-tulotuki*	539	539	524	527	528	530
Luonnonhaittakorvaus	422	412	423	552	547	552
Ympäristötuki**	363	379	369	338	300	300
Kansallinen tuki	534	505	499	325	322	335
Yhteensä	1 858	1 835	1 815	1 742	1 697	1 717

*EU-tulotukeen sisällytetty EU-markkinatuki.

**Ympäristötukeen on sisällytetty myös eläinten hyvinvointiin ja ei-tuotannollisiin investointeihin liittyvät tuet.

Vuosina 2012–2014 maatalouden viljelijätuet olivat Suomessa keskimäärin 1 836 milj. euroa vuodessa. Vuosina 2015–2017 viljelijätukia maksetaan keskimäärin 1 719 milj. euroa vuodessa. Tämä on lähes 117 milj. euroa eli noin 6 % vähemmän kuin vuosien 2012–2014 keskiarvo.

Maatalouden kriisipaketti

Talousarvioesityksen yhteydessä esitetään myös yhteensä 50 miljoonaa euroa maatalouden eri kriisitoimien rahoittamiseksi. Tästä kriisipaketista vuoden 2017 talousarvioesityksessä maatalouden kansalliseen tukeen on lisätty 10 miljoonaa euroa. Tuki kohdennetaan erityisesti investointeja tehneille tiloille. Lisäksi maatalousyrittäjien jaksamiseen kohdennetaan 1 miljoona euroa sekä lomitustoimintaan 10 miljoonaa euroa, joka käytetään mm. viljelijöiden maksujen alentamiseen.

Lisäksi maatilojen maksuvalmiutta vahvistetaan lainojen valtiontakauksilla ja maksuhelpotuksilla sekä tukimaksujen aikaistamisella. Jo aiemmin on päätetty maa- ja puutarhatalouden kansallisen tuen lisäämisestä 6,7 miljoonalla eurolla ja luonnonhaittakorvausten korottamisesta 20,3 miljoonalla eurolla. Samoin aiemmin päätetysti vuonna 2017 pääomitetaan Maatilatalouden kehittämisrahastoa 38 miljoonalla eurolla ja elintarvikkeiden vientimarkkinoita avataan 1,5 miljoonalla eurolla osana biotalouden kärkihankkeita.

Maatalouden hintakehitys

Tärkeiden tuotantotarvikkeiden kuten energian, lannoitteiden ja rehujen hinnat ovat kohonneet 2000-luvulla voimakkaasti. Vuonna 2013 tuotantotarvikkeiden hinnat tosin kääntyivät laskuun pitkittyneen taantuman ja raaka-ainehintojen laskun seurauksena. Vuosina 2013–2015 tarvikehinnat laskivat 5 prosenttia ja panoshintojen koko indeksi 3 prosenttia. Tuotantopanosten keskimääräisen hinnan loiva aleneminen on jatkunut myös tämän vuoden ensimmäisellä puoliskolla.

Keskeiset maatalouden tuottajahinnat kääntyivät muutaman suotuisan vuoden jälkeen laskuun 2013–2014. Viljan ja öljykasvien hintojen lasku käänsi viljatilojen tulokset laskuun jo vuonna 2013. Kiinan ostojen vähentyminen ja Venäjän elokuussa 2014 asettamat vastapakotteet ovat puolestaan vaikuttaneet erityisesti lihan ja maidon hintoihin ja markkinoihin koko EU-alueella.

Maailmanmarkkinoilla kotieläintuotteiden hintojen lasku pysähtyi vuoden 2016 alussa, ja hinnat ovat sen jälkeen olleet hienoisessa nousussa. Osa Euroopan suurista meijeriyrityksistä on nostanut tuottajahintojaan. Myös lihan hinnat ovat maailmalla vahvistuneet.

Suomessa tuottajahintojen muutokset ovat kuitenkin olleet vuonna 2016 hyvin pieniä. Maidon tuottajahinta on pysytellyt vuonna 2016 edellisvuoden tasolla. Naudan-, sian- ja siipikarjanlihan keskimääräiset tuottajahinnat ovat puolestaan jatkaneet laskuaan jo kolmatta vuotta. Myös viljan keskimääräinen tuottajahinta kääntyi vuonna 2016 laskuun. Heinäkuussa 2016 verrattuna edellisvuoden vastaavaan kuukauteen: leipävehnän hinta laski 12 prosenttia ja rehuohran hinta 6 prosenttia. Tiedot käyvät ilmi Luken Maataloustuotteiden tuottajahinnat -tilastosta.

Maatalouden kannattavuusnäkymät

Maataloudessa yrityskoko ja liikevaihto ovat kasvaneet koko 2000-luvun ajan. Maatalousyritysten kannattavuus ja yrittäjien tulotaso ovat siitä huolimatta heikentyneet. Reaalinen maatilaa kohti laskettu yrittäjätulo on pienentynyt 6,5 prosentin vuosivauhdilla. Useilla tuotantosuunnilla maatalousyrittäjät eivät ole saaneet enää lainkaan korvausta omalle työlleen ja yritykseen sijoittamalleen omalle pääomalle.
Yritysten kannattavuustrendi on niin ikään ollut aleneva. Negatiivisen kannattavuuskehityksen taustalla on pitkällä aikavälillä se, että maatalouden tuotantokustannukset ovat kasvaneet tuottoja nopeammin. Ja viime vuosina sitten tuottajahintojen aleneminen on kiihdyttänyt negatiivista kannattavuuskehitystä.

Kotieläintiloilla alentuneet tuottajahinnat näkyivät tuloksissa erityisesti vuonna 2015. Luonnonvarakeskuksen lokakuussa 2016 julkistamien ennakkotulosten mukaan maatilojen yrittäjätulo putosi vuonna 2015 noin 36 prosenttia edellisvuodesta 10 900 euroon yritystä kohti. Tulos riittää antamaan maatalousyrittäjille 3,7 euron korvauksen työtunnille sekä 1,0 prosentin koron omalle pääomalle. Hintojen lasku yhdistettynä uuden tukijärjestelmän tuomiin maksuviiveisiin ajoivat maatiloja myös maksuvalmiusongelmiin.

Vuonna 2016 erityisesti leipäviljojen sadot jäävät Luken satoennusteen mukaan pienemmiksi kuin edellisvuonna. Kasvukauden sääolot ovat myös heikentäneet viljasadon laatua. Perunasta, sokerijuurikkaasta ja herneestä saadaan edellisvuotta suurempi sato. Maatalouden tuotannon arvo, kokonaistuotto, pysyy 150 000 eurossa tilaa kohti.

Eräiden tuotantotarvikkeiden (mm. rehut, lannoitteet ja polttoaineet ja energia) hinnat ovat jonkin verran laskeneet. Mutta esimerkiksi lannoitteiden hintojen lasku näkyy vasta tilivuoden 2017 suoriteperusteisessa tuloslaskennassa, jolloin nyt ostettuja lannoitteita käytetään. Tilivuonna 2016 käytetään pääosin syksyllä 2015 hankittuja kalliimpia lannoitteita.
Vuonna 2016 maatalouden keskimääräiset tuotantokustannukset kasvavat noin 2 prosenttia edellisvuodesta. Sen myötä yrittäjätulo pienenee edelleen, noin 9 400 euroon yritystä kohti. Kannattavuuskerroin alenee 0,24:stä noin 0,20:een, mikä tarkoittaa, että yrittäjän omalle työlleen saama tuntipalkka pienenee 3,7 eurosta 3,1 euroon ja omalle pääomalle saatava korkotuotto pienenee 1,0 prosentista 0,8 prosenttiin.

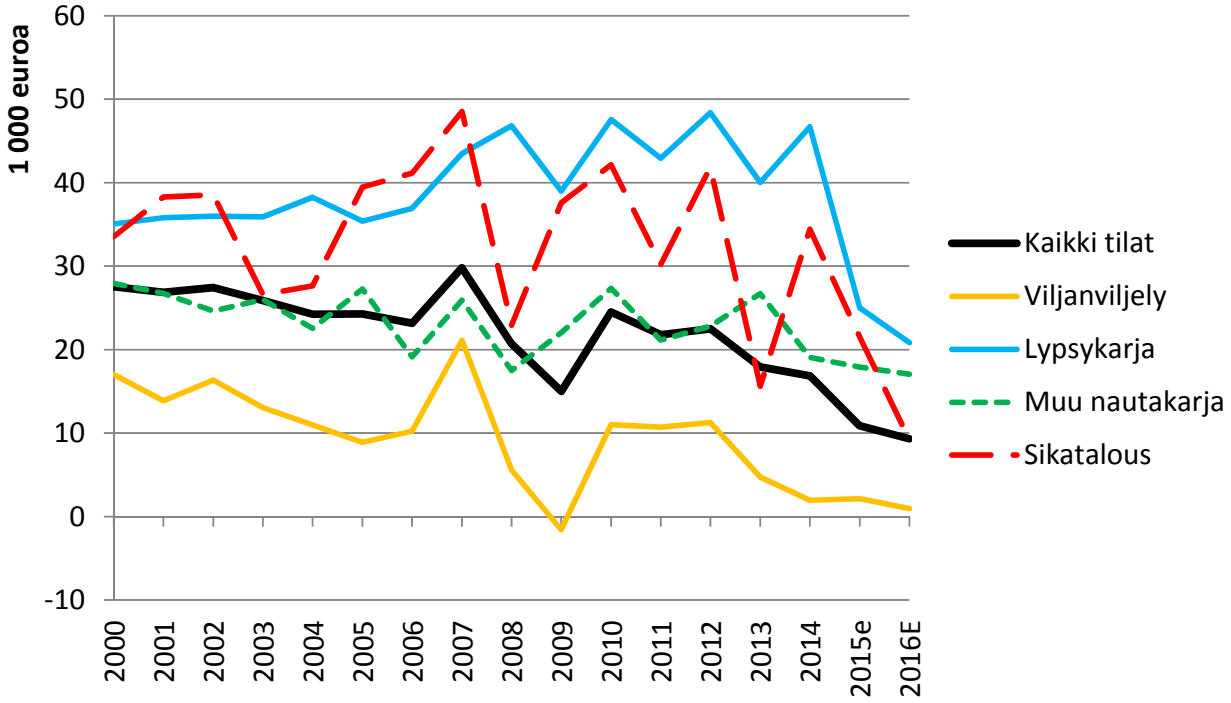

Kuvio 1. Päätuotantosuuntien ja kaikkien maatilojen keskimääräinen reaalisen yrittäjätulon (vuoden 2015 rahassa) kehitys 2000–2016E. Lähteet: Luke, Taloustohtori www.luke.fi/taloustohtori (yrittäjätulo) 6.10.2016; Tilastokeskus (elinkustannusindeksi)

Viljatilojen yrittäjätulo on lähellä nollaa jo kolmatta vuotta peräkkäin. Yrittäjätuloa jää vuonna 2016 enää noin 1 000 euroa tilaa kohti. Se ja heikko kannattavuus ei ole toistaiseksi alentanut viljatilojen määrää nopeasti, sillä viljanviljelijöiden toimeentulo ei ole niin riippuvainen maataloudesta kuin kotieläintiloilla. Heikosti kannattavaakin toimintaa voidaan tällöin jatkaa.

Lypsykarjatilojen tulos on vuonna 2016 hieman heikompi kuin edellisvuonna. Yrittäjätuloa jää 21 000 euroa ja kannattavuuskerroin on 0,24. Kannattavuuden heikkeneminen on seurausta erityisesti kustannusten kohoamisesta.

Naudanlihantuotannon tulos ja kannattavuus pysyy vuonna 2016 edelleen heikkona. Yrittäjätulo pienenee 4 prosenttia edellisvuodesta 17 100 euroon tilaa kohti ja kannattavuuskerroin jäi 0,30:een. Sika- ja siipikarjatalouden kannattavuus heikkenee selvästi edellisvuodesta tuottajahintojen alenemisen myötä.

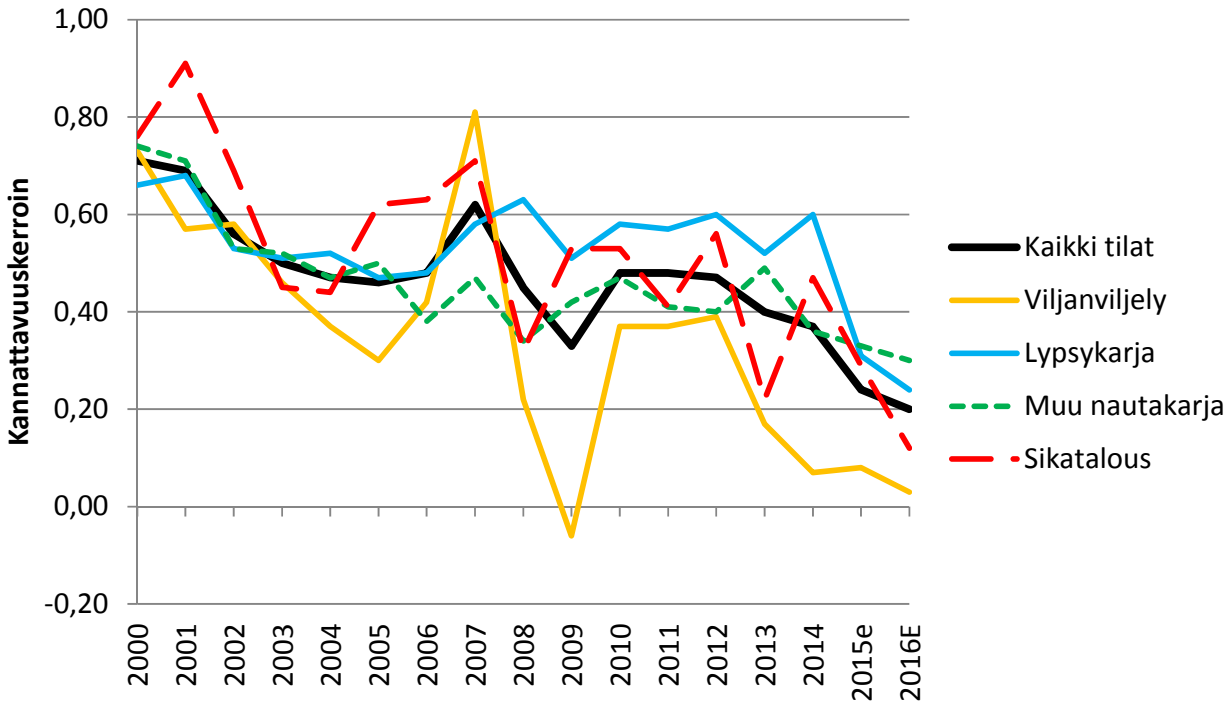

Kuvio 2. Päätuotantosuuntien ja kaikkien maatilojen keskimääräinen kannattavuuskertoimen kehitys 2000–2016E. Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuren osan yrittäjäperheen palkkatavoitteesta ja oman pääoman korkotuottotavoitteesta yrittäjätulo kattaa. Lähde: Luke, Taloustohtori (www.luke.fi/taloustohtori) 6.10.2016.

Maataloustuotannon kehitys

Heikosta kannattavuudesta huolimatta maatalouden tuotanto on kasvanut. Tuotantoa jatkavat yrittäjät pyrkivät tuotantoa laajentamalla alentamaan yksikkökustannuksia ja hyötymään näin ”suurtuotannon eduista”. Alla olevassa taulukossa 1 on esitetty eräiden maataloustuotteiden tuotantomäärät vuosina 2014 ja 2015 sekä niiden suhteelliset muutokset 2014–2015 ja tammi-elokuussa 2015–2016.

Taulukko 1. Maataloustuotteiden tuotanto vuosina 2014–2016. Lähde: Luonnonvarakeskus.

Tuote	Tuotanto 2014	Tuotanto 2015	Muutos 2014–2015, %	Muutos I-VIII 2015 – I-VIII 2016, %
Meijerimaito	2 289 milj. l	2 325 milj. l	+1,6 %	+0,6 %
Naudanliha	82 milj. kg	86 milj. kg	+4,2 %	+0,5 %
Sianliha	186 milj. kg	192 milj. kg	+3,1 %	+0,9 %
Siipikarjanliha	113 milj. kg	117 milj. kg	+3,5 %	+9,7 %
Liha yhteensä	383 milj. kg	397 milj. kg	+3,5 %	+3,4 %
Kananmunat	67 milj. kg	71 milj. kg	+6,6 %	+2,9 % (Huom.! I-VI)

Maatilojen velkaantuneisuuskehitys

. Omavaraisuusaste eli oman pääoman suhde tilan koko pääomaan oli vuonna 2014 keskimäärin 74 % eli edelleen korkea Suomen moneen muuhun toimialaan verrattuna (kuvio 3). Maataloudessa pääoma sitoutuu niin pitkäaikaisesti (koneet, rakennukset, viljelysmaa), että korkea omavaraisuusaste on välttämätön edellytys tuotannon jatkamiselle. Kansainvälisssä vertailussa Suomen maatalouden omavaraisuusaste on EU-jäsenmaiden heikoimmassa neljänneksessä, EU-keskiarvon ollessa 85 % vuonna 2013 (www.luke.fi/taloustohtori/eufadn_adv)

Maatalousyrityksissä 2000-luvulla velkojen määrä on kasvanut pääomaa nopeammin, joten investointien rahoitus on nojannut myös vieraaseen pääomaan. Velkojen suhde liikevaihtoon eli suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut 2000-luvun alun 60 prosentista lähes 90 prosenttiin. Viime vuosina velkojen lisäys ja liikevaihdon hidas kasvu on kääntänyt velkaantuneisuuden nousuun (kuvio 3). Erot velkaisuudessa tilojen ja myös tuotantosuuntien välillä ovat suuria. Velat ovat kasaantuneet yritystä kehittäneille, investoineille ja usein nuorille maatalousyrittäjille. Suuri velkamäärä lisää rahoitusriskiä, jota matalat lainakorot ovat toisaalta tähän asti helpottaneet.

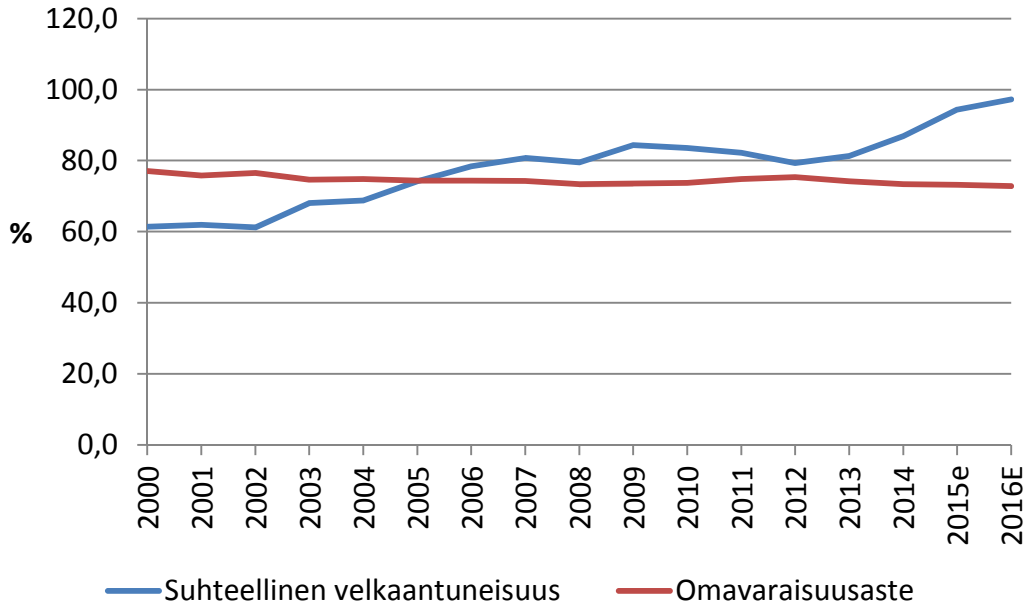

Kuvio 3. Maatilojen omavaraisuusasteen ja suhteellisen velkaantuneisuuden kehitys 2014–2016E. Lähde: Luonnonvarakeskus, Taloustohtori (www.luke.fi/taloustohtori).

Päätelmiä

Viime vuosina globaalit talouden suhdanteet ja säävaihtelut ovat heiluttaneet maataloustuotteiden ja raaka-aineiden hintoja ja markkinoita varsin rajusti. Tämän seurauksena

suomalaisten maatilojen kannattavuus on romahtanut jo alunperinkin vaatimattomalta tasoltaan. Tulo- ja investointitukien ehdoilla voidaan osaltaan vaikuttaa maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitykseen, mutta vain rajallisesti. Korkeillakaan tuen tasoilla ei voida ylläpitää tuotantoa ja investointeja, jos markkinanäkymät ovat pitkään huonot.

Vaikka markkinat ohjaavat yhä enemmän sitä, mitä maatalouden tuotannolle ja tuloille tapahtuu, viljelijä- ja investointituilla on edelleen keskeinen merkitys maatalouden tulotason ja tuotantovolyymien ylläpitäjänä. Vuosina 2012–2014 tukien osuus maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotosta oli Luonnonvarakeskuksen kokonaislaskennan mukaan keskimäärin 33 prosenttia. Koska maatalousyrittäjille jäävä yrittäjätulo muodostaa noin 10 prosenttia kokonaistuotosta, laskennallisesti koko yrittäjätulo muodostuu tuista ja tukia käytetään myös tuotantopanosten hankkimiseen.

EU:n maatalouspolitiikan vuonna 2013 sovitun uudistuksen seurauksena maatilojen saamien tukien määrä pienenee EU:n käynnissä olevalla ohjelmakaudella 2014–2020. Tuen tason noin 6 prosentin lasku tapahtui pääosin vuosien 2014–2016 aikana. Vuonna 2017 viljelijätuet säilyvät Suomessa talousarvioesityksen mukaan lähes samalla tasolla kuin vuonna 2016.

Yhä suurempi osa suomalaisista maataloustuotteista tuotetaan entistä suuremmilla maatiloilla. Näillä suurten volyymien ja pienten voittomarginaalien tiloilla hinta- ja tukimuutokset vaikuttavat erityisen voimakkaasti tulotasoon ja tuotannon kannattavuuteen. Esimerkiksi vuoden 2014 tuloksista laskien päätuotteen yhden prosentin suuruinen hinnanalennus pienentää lypsykarjatiloilla yrittäjätuloa kolme prosenttia, sikatiloilla kahdeksan prosenttia ja viljatiloilla 11 prosenttia.

Jotta myönteinen rakennekehitys maataloudessa jatkuisi ja tuotannon taso säilyisi, maatalouden tukiin tarvitaan jatkossakin vakautta ja pitkäjänteisyyttä. Tulo- ja investointituki ovat toisiaan täydentäviä kannustimia myös investoinneille. Maataloustuotteiden markkinoiden epävakaus ja satotasojen vaihtelu ovat lisänneet riskiä, ja tuet ovat olleet tuottoja vakauttava tekijä.